

Рецензия

за дисертацията на Георги Илиев на тема „Отношението между епистемология и етика в литературната теория след Франкфуртската школа“

с научен ръководител доц. д-р Миряна Янакиева

за присъждане на научната и образователна степен „доктор“ в професионално направление – 2.1 Филология (научна специалност – Теория и история на литературата)

Дисертацията на Георги Илиев се състои от увод, седем глави, екскурс, заключение и библиография, възлизащи на 240 страници. Преди да направя кратко наблюдение върху отделните ѝ части, бързам да започна с това, че дисертацията на Георги Илиев многократно надхвърля изискванията към малкия докторат. Със своята проникновеност, дълбока аналитичност, впечатляваща ерудиция, великолепна структурираност и наличие на собствена позиция по важни философски и литературоведски проблеми тя се приближава много повече до изискванията за голям докторат. Нещо повече, тя е много различна на фона на дисертациите, които се защитават напоследък, и тази ѝ различност идва от нейната зрялост и овладяност, от безспорния литературоведски талант, който наблюдаваме в нея. Не на последно място, дисертацията е написана на ясен, достъпен език, въпреки че говори за сложни проблеми, и това е също доказателство за зрелостта на нейния автор.

Отвъд тези най-общии наблюдения намирам, че текстът е изключително стойностен и полезен, защото развива проблематика, която е почти празно поле в българското литературознание, и така запълва важна ниша в него. Нещо повече, говорейки за Франкфуртската школа и влиянието ѝ върху теорията, дисертацията хвърля светлина и върху състоянието на днешната теория, обяснява съотношението теория – практика, обяснява социалните уклони, и най-вече – занимава се с реабилитирането на етиката, толкова нужно в днешния ни ден. Затова и смятам, че актуалността е друго голямо достойнство на работата. По отношение на мястото на етиката в теорията бих открила наблягането на реторичните похвати към етичното, търсенето на неговите трансцендентални основания, както и възможните интерпретации, пречупени през този ъгъл.

Дисертацията е изключително коректна към употребата на понятията, към контекстуализирането им, както и към непрекъснатото удържане на двойката познавателност-практичност. Личните ми пристрастия са към детайлното и много добро изследване на връзките философия-литература, видени през по-необичайния ъгъл, в който не философията, а литературата е тази, която влияе върху философските въпроси. Един от отличните примери в това отношение е писането на Кафка и приветствам анализите, които търсят проекциите на неговите теми във философските теории. Тук бих препоръчала включването на още един текст на философ, който чете Кафка с оглед

влианието му върху литературата – „К.“ на Джорджо Агамбен, независимо че е малко извън периода, който следи докторантът, но пък отговаря на опитите му да разширява изследването си към днешния ден и актуалните имена.

Но да се върнем към хронологията. В увода на дисертацията са мотивирани основанията на темата с оглед идеите на различните поколения във Франкфуртската школа, уговорени са разбиранията за етика в рамките на критическата и социална теория. Свидетели сме на препращане към традицията и връзките, които са важни за представителите на школата при изковаването на разбирането за морал, като особен акцент е поставен върху идеите на Адорно и оразличаването му от Кант.

Първа глава, носеща името „КРИТИКА НА ЕПИСТЕМОЛОГИЯТА ПРИ ФРАНКФУРТСКАТА ШКОЛА“ се занимава с очертаване на епистемологичните модели и начините, по които те биват четени от представителите на школата. Главата е изключително добре структурирана и много прецизно улавя нишките на различните традиции – социалната през Маркс и Лукач, както и теоретичната през Кант, Хегел и Хусерл, за да очертае статута на етиката най-вече при Хоркхаймер и Адорно. Прави впечатление способността на докторанта да анализира, да напластява връзки, а не да реферира споменаваните теории, което е безспорен плюс на изследването.

Втора глава - „ЕТИКА И МОРАЛНА ТЕОРИЯ СПОРЕД ФРАНКФУРТСКАТА ШКОЛА“ – е собствено репрезентативна, защото подробно запознава с етическите и моралните възгледи на представителите на школата, както и очертава онази линия, която свързваме с критиката към моралната философия. Като и тук връщанията към наследството, както и отварянето към по-съвременни прочити на някои от идеите на представители на школата, създават това усещане за континуитет, което е толкова важно, когато се тълкуват теории и понятия.

Трета и четвърта глава, озаглавени съответно „СЪДБА И ХАРАКТЕР“ НА ВАЛТЕР БЕНЯМИН И ДОСТИЖЕНИЯТА НА СЪВРЕМЕННАТА ЕТИЧЕСКА ТЕОРИЯ – ЕДИН ПРЕНЕБРЕГНАТ ПЪТ“ и „КВАЗИТРАНСЦЕНДЕНТАЛНИТЕ ОСНОВАНИЯ НА ЕТИКАТА СПОРЕД ХАБЕРМАС И БЪТЛЪР“, са обърнати към рецепцията на школата или по-скоро, на отделни идеи на нейните представители и функционирането им в нови теории. Конкретно тук се анализира есето на Валтер Бенямин „Съдба и характер“, което се използва като пример за индиректната поява на идеи, които по-късно се откриват у автори като Юрген Хабермас и Джудит Бътлър. Подробно са коментирани и етичните възгледи на Хабермас и Бътлър.

Пета глава е посветена на „ПОНЯТИЕТО НА БЪТЛЪР И ФУКО ЗА КРИТИКА“. Тук се наблюдават интересни вплитания и оттласквания на Фуко по отношение на Франкфуртската школа, намесени са и прочитите на Бътлър на неговите идеи, като се разчита на интертекстуалността и интердисциплинарността в охарактеризирането на философското поле. Прави впечатление, че дисертацията слабо се опира върху коментарите по принцип на един или друг от фокусните автори, а опитва да види как те взаимно се четат и коментират, без да отваря към по-широкия контекст на тяхното критическо възприемане. Споменавам това, защото то е много интересен

подход и придава изключителна цялостност на изследването, без да ни кара да се чувстваме оцетени, че не се следи по-дълга рецепционистка линия.

Шеста глава – „ОТ НОСТАЛГИИТЕ И АПОРИИТЕ НА КРИТИЧЕСКАТА ТЕОРИЯ ДО ЕТОСА НА СМЕЛОТО ГОВОРЕНЕ: ОТ АДОРНО ДО ФУКО“ – разглежда отношението епистемология и етика, като поставя специален акцент не просто върху вижданията на Адорно, но и към две от фигурите, обвързващи тази проблематика с теориите за властта – Хана Арент и Мишел Фуко.

Седма глава - МИТЪТ, МЕТАФИЗИКАТА И ЕТИКАТА НА НОВОТО: АДОРНО, БЕНЯМИН И КАФКА – се концентрира върху прочитите на Кафка, които правят представителите на Франкфуртската школа, като патосът, както се спомена е да се види как литературата може да влияе и форматира философското, в случая – критическата теория.

В заключението са очертани не просто изводите, до които достига работата, но и перспективите, които оттук нататък тя би могла да подхване.

Авторефератът коректно предава съдържанието на работата, а приносите са ясно и добре формулирани. Статиите са достатъчен брой и са публикувани в сериозни издания.

Отвъд тези публикации обаче, Георги Илиев вече си е създал име сред младите български литературоведи, като за това немалка роля имат и преводите му от английски език, както и работата му като редактор на важни книги. Познавам Георги и в ролята му на преподавател по теория на литературата, когато е бил мой асистент, и мога да твърдя, че работата му като преподавател също не остана незабелязана и неоценена от студентите.

Като имам предвид казаното дотук, както и показаните в този труд умения да се концептуализира и анализира, а и сериозните и задълбочени знания, които се демонстрират, убедено гласувам на Георги Илиев да му бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ в област на висшето образование 2 – Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. – Филология – (научна специалност – Теория и история на литературата).

Проф. д-р Амелия Личева,
Софийски университет